

“MAXSUS TA’LIM MUASSASALARIDA DEFEKTOLOGIYANING AMALIYOTI”

Azizabonu Usmonova Obidjon qizi

Tursunova Risolat Abdurashid qizi

Fayzliddinova Laziza Bexzod qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Special Pedagogy fakulteti talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada maxsus ta’lim muassasalarida defektologiyaning amaliyoti tahlil qilinadi. Defektologiya sohasining pedagogik va psixologik usullari orqali nogiron bolalarning rivojlanishidagi muammolarni bartaraf etish, ularning ta’lim jarayoniga moslashuvini ta’minlash yo’llari ko’rib chiqiladi. Maqolada maxsus ta’lim muassasalarining xususiyatlari, shuningdek, defektologik xizmatlarning samaradorligini oshirish uchun zamonaviy metod va texnologiyalar haqida so‘z yuritiladi. Shuningdek, ota-ona, mutaxassislar va jamiyat o‘rtasida hamkorlikning ahamiyati ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar

- defektologiya
- maxsus ta’lim muassasalari
- nogiron bolalar
- pedagogik usullar
- psixologik yondashuvlar
- rivojlanish muammolari
- individual yondashuv
- ta’limda inkluzivlik
- rehabilitatsiya

• ota-ona hamkorligi

• **Abstract:**

This article analyzes the practice of defectology in special education institutions. It discusses ways to address developmental problems of children with disabilities through pedagogical and psychological methods, ensuring their adaptation to the educational process. The article covers the specifics of special education institutions and modern methods and technologies to improve the effectiveness of defectological services. The importance of cooperation between parents, specialists, and society is also emphasized.

• **Keywords:**

defectology, special education institutions, children with disabilities, pedagogical methods, psychological approaches, developmental issues, individual approach, inclusive education, rehabilitation, parental cooperation

• **Аннотация:**

В статье анализируется практика дефектологии в специальных образовательных учреждениях. Рассматриваются методы педагогического и психологического воздействия, направленные на устранение проблем развития детей с ограниченными возможностями и обеспечение их адаптации к образовательному процессу. В статье освещаются особенности специальных учебных заведений, а также современные методы и технологии повышения эффективности дефектологических услуг. Особое внимание уделяется сотрудничеству между родителями, специалистами и обществом.

• **Ключевые**

слова:

дефектология, специальные образовательные учреждения, дети с ограниченными возможностями, педагогические методы, психологические подходы, проблемы развития, индивидуальный подход, инклюзивное образование, реабилитация, сотрудничество с родителями

Kirish

Maxsus ta'lim muassasalari nogironligi bo'lgan bolalarning ta'lim va tarbiya olishlari uchun yaratilgan maxsus muhitdir. Bugungi kunda jamiyatda har bir insonning teng huquqlari va imkoniyatlarini ta'minlash masalalari tobora dolzarb bo'lmoqda. Shu nuqtai nazardan, nogiron bolalarning o'quv jarayoniga to'liq va samarali integratsiyasi — ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Defektologiya esa shu borada juda muhim fan bo'lib, u bolaning rivojlanishidagi buzilishlarni aniqlash, davolash va ijtimoiy moslashuvini ta'minlash bilan shug'ullanadi.

Defektologiyaning asosiy maqsadi nogironligi bo'lgan bolalarning o'quv, nutq, psixologik va jismoniy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, shuningdek, ularning ijtimoiy muhitga moslashuvini yaxshilashdir. Maxsus ta'lim muassasalari esa bu maqsadlarni amalga oshirish uchun maxsus pedagogik va psixologik usullarni qo'llaydi, bolalarning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim jarayonini tashkil qiladi.

Bugungi kunda defektologiyaning roli faqat nogironlikni davolash bilan cheklanib qolmay, balki bolaning shaxs sifatida o'sishi, o'z-o'zini anglash va jamiyatda faol ishtirok etishini ta'minlashga qaratilgan kompleks yondashuvni ham o'z ichiga oladi. Shu bois, maxsus ta'lim muassasalarida defektologiyaning amaliyoti zamonaviy pedagogika va psixologiya sohalari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, doimiy ravishda yangilanib boradi.

Maqola davomida maxsus ta'lim muassasalarida defektologiyaning asosiy vazifalari, qo'llanilayotgan metodlar, samaradorligini oshirish yo'llari hamda ota-ona va jamiyatning o'rni haqida batafsil so'z yuritiladi.

Maxsus ta'lim muassasalari faoliyatida defektologiyaning o'rni nafaqat pedagogik, balki psixologik va ijtimoiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Har bir bola o'ziga xos rivojlanish xususiyatlariga ega bo'lib, ularning ehtiyojlari va imkoniyatlari individual ravishda aniqlanadi. Shu bois, defektologik xizmatlar

bolalarning shaxsiy xususiyatlari, qobiliyatlari va muammolariga mos ravishda shakllantiriladi. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Bundan tashqari, maxsus ta'lim muassasalarida ishlayotgan mutaxassislar — defektologlar, logopedlar, psixologlar va boshqa qo'llab-quvvatlovchi xodimlar hamkorlikda harakat qiladilar. Ularning maqsadi — bolalarning barcha rivojlanish sohalarini muvozanatli va to'liq rivojlantirishga ko'maklashishdir. Shu bilan birga, ota-ona va jamiyatning ta'lim jarayonidagi faol ishtiroki ham bolalarning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun zarur shartlardan biridir.

Zamonaviy defektologiya nafaqat kasallik va buzilishlarni tuzatishga, balki nogiron bolalarning ijtimoiy hayotga moslashuvi, o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. Maxsus ta'lim muassasalari esa bu jarayonda asosiy platforma bo'lib xizmat qiladi, o'quvchilar uchun individual dasturlar ishlab chiqiladi, ularning rivojlanishi doimiy ravishda nazorat qilinadi va kerak bo'lganda ta'lim usullari moslashtiriladi.

Shu sababli, maxsus ta'lim muassasalarida defektologiyaning amaliyoti doimiy rivojlanib borishi, yangi pedagogik va psixologik yondashuvlar joriy etilishi talab etiladi. Maqolada ana shunday dolzarb masalalar, zamonaviy metodlar va ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyati atroflicha ko'rib chiqiladi.

Defektologiyaning asosiy vazifalari

Defektologiya — nogironligi bo'lgan bolalarning rivojlanishidagi turli buzilishlarni o'rganish, aniqlash, davolash va ularning ta'lim jarayoniga moslashuvini ta'minlash bilan shug'ullanuvchi ilmiy-pedagogik yo'nalishdir. Maxsus ta'lim muassasalarida defektologiyaning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Nutq va til buzilishlarini aniqlash va tuzatish

Ko'p nogiron bolalar nutq rivojlanishida muammolarga duch keladi. Defektologlar nutq buzilishlarini aniqlab, logopedik mashg'ulotlar orqali ularni tuzatish bo'yicha ishlaydi. Bu jarayon bolaning o'z fikrini ifoda etish, jamiyat bilan muloqot qilish qobiliyatini oshirishda muhimdir.

2. Kognitiv va motor rivojlanishdagi muammolarni bartaraf etish

Defektologlar bolalarning fikrlash, diqqat, xotira kabi kognitiv ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar olib boradilar. Shu bilan birga, jismoniy harakatlarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun maxsus mashqlar va reabilitatsiya metodlari qo'llaniladi.

3. Emotsional va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish

Nogiron bolalar ko'pincha ijtimoiy muhitga moslashishda qiyinchiliklarga duch keladi. Defektologlar ularning emotsional holatini barqarorlashtirish, stress va tushkunlikni kamaytirish hamda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

4. Individual yondashuv asosida ta'lim jarayonini tashkil qilish

Har bir bolaning rivojlanish darajasi va ehtiyojlari har xil bo'lgani uchun defektologlar individual o'quv rejalari tuzadilar. Bu yondashuv ta'lim jarayonini samarali qilish, o'quvchining qobiliyatlarini maksimal darajada rivojlantirish imkonini beradi.

5. Ota-ona va jamiyat bilan hamkorlik

Defektologiya faqat maktab ichidagi faoliyat emas, balki ota-ona va jamiyat bilan hamkorlikni ham o'z ichiga oladi. Mutaxassislar ota-onalarga uy sharoitida bolalar bilan qanday ishlashni o'rgatadi, ularni psixologik qo'llab-quvvatlaydi.

Zamonaviy pedagogik va psixologik metodlar

Maxsus ta'lim muassasalarida defektologiyaning samaradorligini oshirish uchun an'anaviy metodlarga qo'shimcha sifatida zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlar keng qo'llanilmoqda. Ushbu metodlar nafaqat bolaning o'qish qobiliyatini yaxshilash, balki uning shaxs sifatida rivojlanishini ham ta'minlaydi.

1. Individual reabilitatsiya dasturlari

Har bir bola uchun uning qobiliyatlari, kamchiliklari va ehtiyojlariga moslashtirilgan individual reabilitatsiya dasturi ishlab chiqiladi. Bu dastur doirasida nutqni rivojlantirish, motor ko'nikmalarini shakllantirish, psixologik qo'llab-quvvatlash kabi yo'nalishlar mavjud.

2. Interaktiv o'quv texnologiyalari

Zamonaviy texnologiyalar yordamida o'quv jarayonini qiziqarli va samarali qilish mumkin. Maxsus dasturlar, o'yinlar, multimedia vositalari bolaning diqqatini jalb qilish va ma'lumotni yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi. Masalan, nutq buzilishi bo'lgan bolalar uchun interaktiv logopedik o'yinlar samarali hisoblanadi.

3. Psixologik qo'llab-quvvatlash

Nogiron bolalar ko'pincha stress, tushkunlik yoki ijtimoiy moslashish muammolari bilan yuzlashadi. Psixologik maslahatlar, guruh terapiyalari, motivatsiyani oshirish mashg'ulotlari bolalarning ruhiy holatini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi.

4. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish

Ijtimoiy ko'nikmalar bolalarning o'zaro munosabatlarini yaxshilash, jamiyatga moslashishida yordam beradi. Maxsus ta'lim muassasalarida guruhli mashg'ulotlar, rolli o'yinlar va jamoaviy loyihalar orqali bu ko'nikmalar shakllantiriladi.

5. Ko‘p tarmoqli yondashuv

Defektologlar, logopedlar, psixologlar va fizioterapevtlar birgalikda ishlash orqali bolalarning rivojlanishining barcha jabhalarini qamrab oladi. Bu ko‘p tarmoqli yondashuv maxsus ta’limning sifatini oshiradi.

Defektologik xizmatlarning samaradorligini oshirish yo‘llari

Maxsus ta’lim muassasalarida defektologik xizmatlarning samaradorligini oshirish bolalarning rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Buning uchun quyidagi asosiy yo‘nalishlar va choralar muhim hisoblanadi:

1. Doimiy monitoring va diagnostika

Bolalarning rivojlanish jarayonini muntazam kuzatib borish orqali ularning ehtiyojlari va kamchiliklarini aniqlash mumkin. Bu esa ta’lim dasturlarini vaqtida va samarali tarzda moslashtirish imkonini beradi.

2. Individual ta’lim dasturlarini ishlab chiqish

Har bir bolaning o‘ziga xos xususiyatlari va ehtiyojlari inobatga olinib, individual ta’lim va reabilitatsiya dasturlari ishlab chiqilishi samarani oshiradi. Bunday yondashuv o‘quv jarayonini maksimal darajada samarali qiladi.

3. Mutaxassislarning malakasini oshirish

Defektologlar, logopedlar, psixologlar va boshqa mutaxassislar doimiy ravishda yangi pedagogik va psixologik metodlarni o‘rganib, amaliyotga joriy qilishlari zarur. Bu xizmat sifatini yaxshilaydi.

4. Ota-ona va oilaviy qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish

Ota-ona va oilaning faol ishtiroki bola rivojlanishining ajralmas qismidir. Maxsus treninglar, maslahatlar va psixologik qo‘llab-quvvatlash orqali ota-onalarni tayyorlash xizmat samaradorligini oshiradi.

5. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish

Zamonaviy kompyuter dasturlari, interaktiv qurilmalar va boshqa texnologiyalar yordamida ta‘lim jarayonini qiziqarli va samarali qilish mumkin. Bu usullar bolalarning diqqatini oshiradi va o‘rganish jarayonini yaxshilaydi.

6. Jamiyatda inklyuziv ta‘limni rivojlantirish

Nogiron bolalarning jamiyatga to‘liq integratsiyasi uchun inklyuziv ta‘lim tizimini rivojlantirish zarur. Bu nafaqat maxsus muassasalar, balki umumta‘lim muassasalarida ham defektologik xizmatlarning samaradorligini oshiradi.

Ota-ona va jamiyat roli

Nogironligi bo‘lgan bolalarning ta‘limi va rivojlanishida ota-ona va jamiyatning o‘rni juda muhimdir. Maxsus ta‘lim muassasalarida olib boriladigan defektologik ishlar bolaning ijtimoiy va psixologik holatiga bevosita ta‘sir qiladi, ammo bu jarayon uy va jamiyatda ham davom etishi kerak.

1. Ota-onalarning faol ishtiroki

Ota-onalar bolalarining rivojlanish jarayonida doimiy hamkorlikda bo‘lishlari zarur. Ular mutaxassislarning tavsiyalarini uy sharoitida amalga oshirishi, maxsus mashg‘ulotlarda ishtirok etishi, bola bilan muloqot va munosabatlarni yaxshilashga intilishi kerak. Ota-onalarning ijobiy munosabati va sabr-toqati bolaning muvaffaqiyatli rivojlanishida asosiy omildir.

2. Ota-ona uchun psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash

Nogironligi bo'lgan bolalar ota-onalarida stress va tashvishlarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli ota-onalar uchun maxsus psixologik maslahatlar, treninglar va guruhli qo'llab-quvvatlash dasturlari tashkil etilishi muhimdir. Bu ota-onalarga o'z vazifalarini yaxshiroq bajarishga yordam beradi.

3. Jamiyatning ochiq va mehribon muhit yaratishi

Jamiyat nogiron bolalarga nisbatan bag'rikeng, ochiq va qo'llab-quvvatlovchi bo'lishi kerak. Ijtimoiy integratsiya, inklyuziv ta'lim tizimining rivojlanishi, nogironligi bo'lgan bolalarga teng imkoniyatlar yaratish jamiyatning mas'uliyati hisoblanadi.

4. Jamiyat va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash

Maxsus ta'lim muassasalari va defektologik xizmatlar samaradorligini oshirish uchun davlat tomonidan moddiy va ma'naviy qo'llab-quvvatlash zarur. Shu bilan birga, nogiron bolalar uchun ijtimoiy xizmatlar, reabilitatsiya markazlari, inklyuziv sport va madaniyat tadbirlari tashkil etilishi ijtimoiy faollikni oshiradi.

Xulosa

Maxsus ta'lim muassasalarida defektologiyaning amaliyoti nogironligi bo'lgan bolalarning ijtimoiy va ta'lim sohalaridagi muvaffaqiyatini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Defektologiya sohasida individual yondashuv, zamonaviy pedagogik va psixologik metodlarning joriy etilishi, mutaxassislar va ota-onalar hamkorligi bolalarning rivojlanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shuningdek, jamiyatning ochiq va bag'rikeng munosabati, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va inklyuziv ta'limni rivojlantirish borasidagi sa'y-harakatlar maxsus ta'lim muassasalari faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kelajakda defektologiyaning amaliyotini yanada rivojlantirish uchun doimiy ilmiy izlanishlar, innovatsion yondashuvlar va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlarini mustahkamlash zarur. Bu esa nogironligi bo'lgan bolalarning jamiyatda teng huquqli va faol a'zolar bo'lib o'sishiga imkon yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Ismoilov, B.** (2018). *Defektologiya asoslari*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. **Qodirov, S.** (2020). *Nogiron bolalar ta'limi metodikasi*. Toshkent: Pedagogika.
3. **Sobirova, N.** (2019). *Maxsus ta'limda innovatsion yondashuvlar*. Toshkent: Ilm-Fan.
4. **Gapparov, A.** (2021). *Defektologiyaning zamonaviy muammolari va yechimlari*. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
5. **Peterson, R.** (2017). *Special Education and Inclusion*. New York: Routledge.
6. **Smith, J., & Brown, L.** (2019). *Applied Defectology and Rehabilitation Techniques*. London: Academic Press.
7. **Иванова, Т. В.** (2018). *Дефектология: теория и практика*. Москва: Просвещение.
8. **Петров, А. И.** (2020). *Инновационные технологии в специальном образовании*. Санкт-Петербург: Питер.
9. **Кузнецова, Е. М.** (2019). *Психолого-педагогическая поддержка детей с ограниченными возможностями*. Москва: Академия.
10. **World Health Organization** (2011). *World report on disability*. Geneva: WHO Press.